

Jan Makaruk
instruktor o.p.
w Białej-Podlaskiej.

Stosunek obwodowego instruktora oświaty
pozaszkolnej do samorządu terytorialnego-powia-
towego i gminnego.

Dyspozycje
do referatu.

I. Założenia ogólne.

Szeroki zasięg i liczne formy pracy oświatowej w dziedzinie oświaty pozaszkolnej wpływają na różnorodność czynników kształtujących stosunek instruktora o.p. do samorządu terytorialnego.

Różne i liczne są one, ale najbardziej dominującymi są te, które:

- a/ wysuwają potrzebę kontaktowania instruktora o.p. z samorządem terytorialnym na stopniu gmin i powiatu,
- b/ ustalają zwyczajowe warunki współpracy, wpływające z potrzeb realizacji podjętych zamierzeń i
- c/ określają formalno-prawny stosunek instruktora do tych zagadnień.

Prócz tego ważną rolę odgrywają osobiste walory instruktora: energia, inicjatywa, takt i wyrobienie społeczne.

II. Kontaktowanie instruktora o.p.
z samorządem terytorialnym, jako
obowiązek służbowy.

Potrzebę kontaktowania instruktora o.p. z samorządem terytorialnym określają przede wszystkim obowiązki służbowe.

Instruktor oświaty pozaszkolnej - jak powiada Rozporządzenie M.W.R. i O.P. z dnia 8 marca 1938 r. Dz.Urz.Nr.3 poz.58 - ponosi odpowiedzialność za dokładną znajomość stanu i potrzeb oświaty pozaszkolnej na powierzonym mu terenie oraz za umiejętne wykonanie powierzonych mu prac przy użyciu właściwych metod i środków.

Wśród tych "powierzonych mu prac" znajdują się prace określone w § 8 wymienionego rozporządzenia:

- a/ badanie i znajomość potrzeb oświaty pozaszkolnej, czuwanie nad ich zaspakajaniem i organizowaniem pomocy fachowej,
- b/ inicjowanie i koordynowanie akcji społecznej w zakresie oświaty pozaszkolnej i kierowanie jej na właściwotory,
- c/ utrzymywanie stałego kontaktu z organami samorządu terytorialnego, jako też z odpowiednimi instytucjami społecznymi.

Stały kontakt z organami samorządu terytorialnego: Gminami Wiejskimi, Miejskimi i Wydziałami Powiatowymi, to służbowy obowiązek instruktora oświaty pozaszkolnej.

Celowość tego obowiązku uzasadnia przede wszystkim możliwość otrzymania odpowiednich środków finansowych na prowadzenie poszczególnych form pracy oświatowej.

Trudno bowiem inicjować pracę nie widząc odpowiednich

środków materialnych, których w dostatecznej ilości nigdy instruktor nie otrzymuje ani ze strony Państwa, ani ze strony organizacji społecznych czy oświatowych.

Dostrzegając na każdym kroku olbrzymie dysproporcje między potrzebami a możliwościami z konieczności zwracać się musi w kierunku samorządu terytorialnego, który aczkolwiek nie ma jeszcze obowiązku ustawowego utrzymywania form pracy oświatowej, nie mniej jednak może i w miarę możliwości już udziela subsydiów na akcje oświaty pozaszkolnej.

Prócz tego samorząd terytorialny ułatwia przez tworzenie odpowiednich komisyj przy Gminach Wiejskich i Miejskich oraz Wydziałach Powiatowych przewidziane w pkt.b/"koordynowanie akcji społecznej w zakresie oświaty pozaszkolnej". Po przez te komisje odbywać się może również badanie potrzeb oświaty pozaszkolnej w terenie, czuwanie nad ich zaspokojeniem i organizowaniem pomocy fachowej /referenci o.p./, czego domagają się Władze Szkolne od instruktora.

Wprawdzie Komisje Oświaty Pozaszkolnej przy samorządach nie wyczerpują wszystkich możliwości nie mniej jednak stanowią ich część zasadniczą, a pod względem organizacyjnym stanowią jedno z ogniw wymaganego "stałego kontaktu z organami samorządu terytorialnego".

III. Dotychczasowy układ stosunku instruktora o.p. do samorządu terytorialnego.

Ciągłe kontaktowanie najrozmaitszych sprawach oświatowych domagało się jakiejś stałej formy. Ponieważ ustawowo sprawa ta nie była uregulowana, instruktorzy powołując się na art.45 ustawy samorządowej z dnia 23 marca 1933 r., uprawniający rady gminne do powoływania "czasowych albo poszczególnych spraw komisyj" inicjowali powoływanie Gminnych, Miejskich i Powiatowych Komisji Oświaty Pozaszkolnej. W regulaminach Powiatowych Komisji przewidywali udział instruktora, jako członka, a w stosunku do Gminnych i Miejskich instruktor występował jako delegat Komisji Powiatowej, sprawującej nadzór nad Gminnymi. Pod względem formalnym kontrolowanie Gminnych i Miejskich Komisji przez Powiatową nie jest zgodne z duchem ustawy samorządowej w sprawach nadzoru, ale zwyczajowo przyjęła się ta forma zależności i na terenie Obwodu Szkolnego Białsko-Podlaskiego nie napotykała na sprzeciw. Instruktor w tym układzie stosunków miał możliwość występować wobec Gminnych Komisji w podwójnej roli: jako przedstawiciel Inspektora Szkolnego i jako przedstawiciel Komisji Powiatowej. Mógł nie tylko inicjować, ale w razie potrzeby mógł także z ramienia Powiatowej Komisji ingerować sprawy oświaty pozaszkolnej na terenie poszczególnych gmin i miast nie-wydzielonych. Wpływ na bieg spraw oświaty pozaszkolnej ułatwiał mu szeroki zakres zadań stawianych komisjom. Wszystkie zagadnienia, z jakimi obcuje instruktor o.p. w swej pracy, znalazły miejsce w regulaminach komisyj. Oto przykład z powiatu bialskiego:

Do zakresu działalności Powiatowej Komisji Oświaty Pozaszkolnej należy:

- a/ koordynowanie pracy kulturalno-oświatowej, prowadzonej przez poszczególne organizacje społeczne,
- b/ tworzenie w powiecie sieci ognisk oświatowych i pro-

- wadzenie na ich terenie systematycznych kursów, przystosowanych do potrzeb środowiska,
- c/ organizowanie uniwersytetów powszechnych,
 - d/ współdziałanie w otwieraniu świetlic w organizacjach społecznych,
 - e/ zakładanie i utrzymywanie sieci bibliotek stałych i wędrownych,
 - f/ budowanie domów ludowych jako ognisk pracy społeczno-wychowawczej i współżycia towarzyskiego,
 - g/ rozwijanie ruchu wycieczkowego w celu zaznajomienia mieszkańców z wzorowymi urządzeniami społeczno-gospodarczymi i kulturalnymi innych terenów,
 - h/ podnoszenie i szerzenie kultury muzycznej i teatralnej przez popieranie zespołów muzycznych, chóralnych i teatralnych,
 - i/ współdziałanie przy zakładaniu i prowadzeniu związków kulturalno-oświatowych, spółdzielczych, sportowych, kół samokształceniowych i innych na terenie powiatu,
 - j/ pobudzanie inicjatywy prywatnej w dziedzinie prowadzenia badań naukowych /regionalnych/ powiatu przez wyznaczenie specjalnych nagród i udzielanie subsydiów na powyższe cele.
- W szczególności do obowiązków Komisji należy:
- a/ ustalenie zasad i opracowanie planów i projektów prac powiatowego związku komunalnego w zakresie oświaty pozaszkolnej,
 - b/ układanie na każdy rok preliminarza budżetu na cele oświaty pozaszkolnej,
 - c/ czuwanie nad wykonaniem ustalonych w drodze właściwej instrukcji, planów i projektów oświatowo-kulturalnych i nadzoru nad działalnością poszczególnych organizacji, subsydiowanych przez Sejmik Powiatowy,
 - d/ opiniowanie w sprawie podziału sum przeznaczonych w budżecie na zapomogi instytucji kulturalno-oświatowych,
 - e/ prowadzenie rejestracji i statystyki pracy oświatowej oraz składanie sprawozdań władzom nadzorczym,
 - f/ ustalanie i przedstawianie do nominacji kandydatów na pracowników komunalnych w dziedzinie oświaty pozaszkolnej,
 - g/ przedstawianie Wydziałowi Powiatowemu wniosków w sprawie zmiany niniejszego regulaminu.

Sprawami oświaty pozaszkolnej w powiecie kieruje Komisja Oświaty Pozaszkolnej.

Do zakresu działalności Gminnej Komisji Oświaty Pozaszkolnej należy:

- a/ koordynowanie pracy kulturalno-oświatowej, podejmowanej przez organizacje istniejące na terenie gminy,
- b/ organizowanie Uniwersytetów Niedzielných, kursów, odczytów, pogadanek i t.p.
- c/ opracowywanie wspólnych programów i rocznic narodowych,
- d/ inicjowanie wspólnych imprez międzyorganizacyjnych,
- e/ popieranie kolportażu pism i książek,
- f/ współdziałanie z organizacjami w otwieraniu świetlic,
- g/ propaganda pracy oświatowej w organizacjach społeczno-oświatowych, wśród młodzieży niezorganizowanej i starszego społeczeństwa,
- h/ układanie preliminarzy budżetowych na oświatę pozaszkolną i wstawianie ich do budżetu gminy.

Na podstawie tak szeroko zakreślonych zadań każda inicjatywa

instruktora znajduje swój punkt wyjścia w regulaminie, a zadaniem inicjatora jest mobilizacja możliwości i czuwanie nad realizacją podjętych prac.

Koncentracja wysiłków około zainicjowanych poczynań jest na ogół dość trudna, gdyż obok samorządu występują w dziedzinie oświaty pozaszkolnej jeszcze inne czynniki, jak organizacje młodzieżowe i dorosłych, instytucje oświatowe, społeczne i t.p. mające różnorakie, skądinąd sobie tylko właściwe, podejście do zagadnień oświatowych.

Nie krępując samodzielnego działania poszczególnych organizacji, w ramach komisji odbywa się jednak koordynacja poszczególnych wysiłków przez wzajemną wymianę myśli, rozszerzenie zagadnień oświatowych poza ramy statutów organizacji i zrozumienie współpracy.

Zakres tej koordynacji zależny jest oczywiście od energii, zdolności, taktu i autorytetu instruktora.

Komisja jako organizacja samorządu odgrywa tu rolę platformy, a instruktor-czynnik dominującego w układzie stosunków między organizacjami, samorządem i bardzo często kościołem i szkołą.

Czynniki samorządowe doceniające rolę instruktora o.p. w koordynacji międzyorganizacyjnych wysiłków przychodzą we własnym interesie z jak najdalej idącą pomocą, bo koordynacja pracy idzie im na rękę. Jedynie brak możliwości finansowych w niektórych gminach osłabia wydajność współpracy. Wypadki niedoceniań prac oświatowych przez samorządy gminne zdarzają się często natomiast negatywne stanowisko należy do wyjątków.

Słaba realizacja pozycji na oświatę pozaszkolną w budżetach samorządowych wynika nie tyle z negacji, ile z układu warunków finansowych w samorządach: najpierw realizuje się pozycje wypływające z obowiązków ustawowych, a następnie w miarę możliwości pozycje o charakterze subsydium, do jakich należą dotychczas pozycje na oświatę pozaszkolną, akcję biblioteczną i t.p.

Stan ten zmniejszonym, lub większymi odchyleniami, zależy od wpływów instruktora, dobrej woli czynników samorządowych, trwać będzie dopóty, dopóki subsydiowanie prac oświatowych pozaszkolnych nie stanie się obowiązkiem ustawowym.

IV.

Stosunek instruktora o.p. do komisji oświatowych przy samorządach

Dotychczasowy stosunek instruktora do samorządu terytorialnego kształtujący się w orbicie środowiskowych potrzeb oświatowych i dobrej woli czynników samorządowych, ostatecznie został rozszerzony o pewien zakres formalno-prawny.

Ustawa z dnia 23 lutego 1939r. o zespeleniu samorządu szkolnego z samorządem terytorialnym na marginesie potrzeb szkolnych uwzględnia także i potrzeby w zakresie oświaty pozaszkolnej. Nie rozwiązuje to sprawy całkowicie, gdyż brak ustawowego obowiązku o prowadzeniu bibliotek, świetlic i t.p. przez samorząd pozostawia te sprawy dobrej woli czynników samorządowych niemniej jednak więcej niż dotychczas zobowiązuje samorząd

do świadczeń na rzecz oświaty pozaszkolnej i określa po raz pierwszy formalno-prawny stosunek instruktora o.o. do przyszłych komisji oświatowych, jako organów samorządu terytorialnego.

Według ustawy komisja oświatowa /powiatowa i gminna/ w zakresie prac oświatowych pozaszkolnych:

/art.2 pkt.6/ "inicjuje powstawanie i współdziała w organizacji i prowadzeniu utrzymywanych przez samorząd terytorialny szkół oraz instytucji oświatowych, jak: przedszkola, bursy szkolne, biblioteki, ośrodki kultury wiejskiej świetlice oświatowe i t.p."

/art.2 pkt.7/ "inicjuje i współdziała w organizacji i prowadzeniu prac w zakresie oświaty pozaszkolnej",

"stawia i opiniuje wnioski dotyczące niesienia przez gminy pomocy organizacjom i instytucjom oświatowym w zakresie spraw, przewidzianych w pkt.6 i 7" to jest w zakresie prowadzenia bibliotek, świetlic i t.p.

Prócz tego Komisja Powiatowa: art.6

"stawia wnioski do budżetu i opiniuje preliminarze budżetowe powiatowego związku samorządowego w działach oświaty i kultury oraz opiniuje w tychże działach budżety gmin miejskich wiejskich i miast niewydziałonych z powiatowych związków komunalnych",

"czuwa nad działalnością komisji oświatowych gmin wiejskich i miast niewydziałonych z powiatowych związków samorządowych".

We wszystkich tych sprawach omawianych na zebraniach komisji oświatowej i powiatowej instruktor o.p. ma zagwarantowane tylko prawo głosu doradczego - prawa czynnego nie posiada, chyba, że zostałby wybrany przez radę powiatową na czynnego członka komisji. Udział instruktora o.p. w posiedzeniach gminnych komisji nie jest przewidziany. Może uczestniczyć jedynie w zastępstwie Inspektora Szkolnego względnie jako delegat komisji oświatowej i powiatowej o ile ta go wydeleguje.

Pod względem formalnym uprawnienia instruktora w komisjach oświatowych są skromne. Rozważając jednak tę sprawę na podstawie spostrzeżeń i dotychczasowych doświadczeń, przypuszczać należy, że obecność instruktora o.p. będzie na wszystkich zebraniach komisji pożądana, a jeśli nie zawiedzie go inicjatywa, takt i poczucie realnych możliwości zawsze w dziedzinie oświaty pozaszkolnej będzie mieć głos dominujący.